

FAOLIYATGA YO‘NALTIRILGAN YONDASHUV ASOSIDA O‘QITISH JARAYONINI LOYIHALASH TEXNOLOGIYASI

Savriyeva Iqbol Bahodirovna

Buxoro muhandislik-texnologiya instituti tayanch doktoranti

<https://doi.org/10.53885/edinres.2024.02.1.046>

Annotatsiya: Maqolada ta'lim jarayonining darajali ierarxiasini qurish va ekologik madaniyatni shakllantirish, ta'lim muassasasi bitiruvchisiga Davlat ta'lim standartlari bilan belgilangan mavjud talablarni tahlil qilishdan boshlanishi kerakligi hamda har bir mutaxassislik bo'yicha davlat ta'lim standartlari texnik OTM ni bitirgan mutaxassislarga qo'yiladigan talablarni maqola mazmuni o'z ichiga olgan.

Tayanch so'zlar: ekologik ta'lim, ierarxiya, mantiqiy konstruksiya, ekologik vaziyat, ekologik mezonlar, differensial xarakter, ekologik ko'nikmalar, ekologik dunyoqarash.

ТЕХНОЛОГИЯ ПРОЕКТИРОВАНИЯ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА НА ОСНОВЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО ПОДХОДА

Савриева Икбол Бахадировна

Базовый докторант Бухарского инженерно-технологического института

Аннотация: В статье содержатся сведения о том, что построение многоуровневой иерархии образовательного процесса и формирование экологической культуры следует начинать с анализа существующих требований к выпускнику образовательного учреждения, установленных государственными образовательными стандартами, а также требований к специалистам, окончившим технический ВУЗ государственного образовательного стандарта по каждой специальности.

Ключевые слова: экологическое воспитание, иерархия, логическая конструкция, экологическая ситуация, экологические критерии, дифференциальный характер, экологические навыки, экологическое мировоззрение.

TECHNOLOGY FOR DESIGNING THE TEACHING PROCESS BASED ON AN ACTIVITY-ORIENTED APPROACH

Savriyeva Iqbol Bahodirovna

Base doctoral student of Bukhara Institute of engineering and technology

Annotation: The article included the content of the article on the construction of a level hierarchy of the educational process and the formation of an ecological culture, the need for a graduate of an educational institution to begin with an analysis of the existing requirements established by state educational standards, and the requirements for specialists who graduated from the state educational standard technical

Keywords: environmental education, hierarchy, logical construction, environmental situation, environmental criteria, differential character, environmental skills, ecological worldview.

Kirish. Texnik OTM da ekologik ta'lim olishning an'anaviy tizimini takomillashtirish muammosining o'tkazilgan kompleks tadqiqoti ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalardan foydalangan holda yangi texnologik asosda ta'lim muhitini yanada rivojlantirish zaruriyati mavjudligini aniqladi.

Texnologik innovatsiyalar pedagogik uslub va usullarning sezilarli kengayishiga olib keldi, pedagogik faoliyat xarakteriga ta'sir ko'rsatdi. O'qituvchining funksiyasi ham o'zgarib, uning vazifasi o'quvchini qo'llab-quvvatlash, katta va xilma-xil axborotni o'zlashtirishga yordam berish bo'ldi [1].

Kasbiy-shaxsiy ekologik ta'limning o'quv muhitini yanada rivojlantirish uchun yangi texnologik asosda o'qitishni rivojlantirish, bo'lajak mutaxassislikka yo'naltirilgan moslashuvchan o'quv jarayonini tashkil qilish zarur bo'ladi.

Ilmiy tadqiqotning usullaridan biri bo'lib modellashtirish hisoblanadi.

Model – sxemalar, jismoniy konstruksiyalar, belgili shakllar yoki formulalar ko'rinishidagi sun'iy

yaratilgan obyekt bo'lib, u o'rganilayotgan obyektga (yoki hodisaga) o'xshash bo'lib, ushbu obyekt elementlari tuzilishini, xossalarni, elementlar orasidagi bog'liqliklarni va munosabatlarni soddaroq va qo'polroq shaklda aks ettiradi [2].

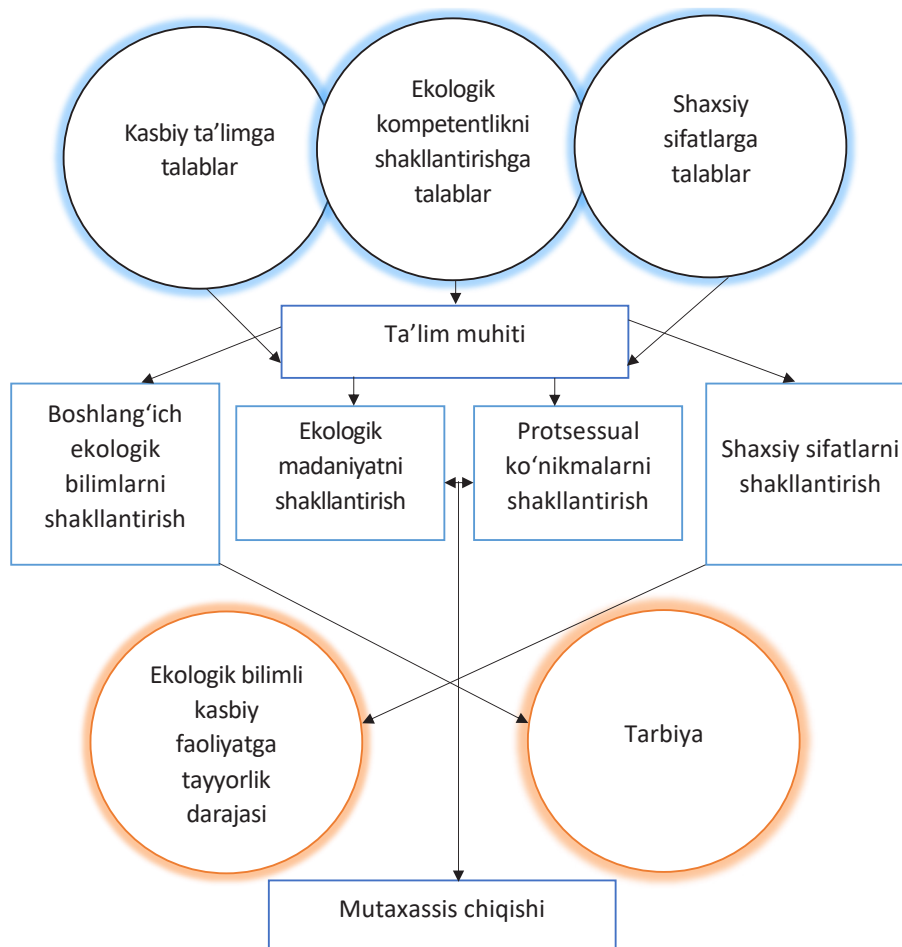
Modellar odatda shartli ravishda uch turga bo'linadi: jismoniy (asl nusxaga o'xshash tabiatga yega); moddiy-matematik (ularning jismoniy tabiati prototipdan farq qiladi, lekin asl nusxa atvori matematik tavsifini berish mumkin); mantiqiy-semiotik (maxsus belgilar va tuzilish sxemalaridan yasaladi). Modellar ko'rsatilgan turlari o'rtasida qat'iy chegaralar yo'q. Pedagogik modellar asosan sanab o'tilgan turlarning ikkinchi va uchinchi guruhlariga kiradi [3,4].

An'anaviy pedagogik model deb ko'nikmaga aylanib ketadigan qobiliyatlarni aks ettiradigan bilimlarni jamlovchi modelga aytiladi. Pedagogik modelning yakuniy mahsuloti bo'lib ko'nikma hisoblanadi [5].

Modellashtirish pedagogik tadqiqotlardagi empirik va nazariy ishlanmalarni birlashtiradi, ya'ni pedagogik obyektning o'rganish jarayonida tajribani mantiqiy konstruksiyalar va ilmiy abstraksiyalarni tuzish bilan birlashtiradi. G.V.Suxodolskiy ilmiy ishlarida modellashtirish "modellar ierarxiyasini yaratish jarayoni bo'lib, unda ma'lum bir real tizim turli jihatlarida va turli vositalar yordamida modellashtiriladi" ta'riflanadi [6].

Ye.E. Smirnova "Oliy ma'lumotli mutaxassis modelini shakllantirish yo'llari" ishida model ichiga quyidagilarni kiritadi:

- mutaxassisning kasbiy faoliyatida hal qilishi kerak bo'lgan vazifalar;
- muammolarni hal qilish uchun qo'llaniladigan uslublar va usullar;
- kasb talablariga muvofiq asosiy majburiyatlar;
- mutaxassis o'z faoliyatida qo'llaydigan nazariy va amaliy xarakterdagi bilimlar;
- kerakli natijalarga erishishga yordam beradigan qobiliyatlar va ko'nikmalar;
- tanlangan sohada faoliyati muvaffaqiyatini ta'minlaydigan shaxsiy xususiyatlar;
- qadriyat yo'nalishlari va ko'rsatmalari.



1-rasm. Oliy ta'lim muassasasida ekologik ta'lim modeli

Ekologik vaziyatning og'irlashishi ekologik jihatdan kompetent muhandislarga bo'lgan ijtimoiy buyurtmani belgilab berdi. Ta'lim jarayonining darajali ierarxiyasini qurish va ekologik madaniyatni shakllantirish ta'lim muassasasi bitiruvchisiga Davlat ta'lim standartlari bilan belgilangan qo'yiladigan mavjud talablarni tahlil qilishdan boshlanishi kerak [7]. Har bir mutaxassislik bo'yicha davlat ta'lim standarti texnik OTM ni bitirgan mutaxassislarga qo'yiladigan talablarni o'z ichiga oladi. Talablar ekologik mezonlarni ham o'z ichiga oladi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, tayyorgarlik o'quv jarayonining muayyan shart-sharoitlarini va uni tashkil etishni talab qiladi.

Oliy o'quv yurtlarida ekologik bilimlarni egallash integral va differensial xarakterga ega bo'lib, ta'limning har bir bosqichida sodir bo'ladi. Har qanday kursni o'rganish ekologik rakursdan ko'rib chiqilishi kerak. Ekologik ta'lim olish samaradorligini kuzatish va baholashni modellashtirish usuli yordamida amalga oshirish mumkin.

Tizimlarning umumiy nazariyasiga rioya qilgan holda biz texnik OTM da kasbiy yo'naltirilgan ta'lim modelini tuzamiz. Bunday modelni yaratishdan maqsad – bo'lajak muhandisning ekologik kompetentligini shakllantirish.

Texnik OTM da ekologik ta'lim faqat tizimda amalga oshirilishi mumkin, faqatgina bu holda pedagogik harakatlar o'z samarasini beradi. Elementlar to'plami sifatida har qanday tizimni qismlarga ajratish mumkin. Tizimning tuzilishi va xususiyatlarini uning modeli bo'yicha ko'rib chiqish va o'rganish qulayroq bo'ladi.

Uzluksiz kasbiy-shaxsiy ekologik ta'lim tizimining modeli ta'lim maqsadlari tizimining yaxlit birligi va pedagogik jarayonning ushbu maqsadlarga erishishga yordam beradigan barcha omillari ko'rinishida beriladi. Ushbu tizimning strukturasi, mazmuni va funksiyalari ko'p darajali xarakterga ega. Har bir bo'g'in umumiy maqsad uchun ishlaydi.

Kasbga-shaxsga yo'naltirilgan pedagogik texnologiyalar bo'lajak mutaxassislarning ekologik ko'nikmalari va qobiliyatlarini shakllantirishda katta ahamiyatga ega [8].

Ushbu modelning o'ziga xosligi bo'lib har bir bosqichda nazorat qiluvchi momentni kiritish, materialni nazariy taqdim qilish va amaliyotni birlashtirish bo'lib hisoblanadi.

Ta'lim jarayonini takomillashtirishga nafaqat o'qitishning innovatsion texnologiyalaridan foydalanish, balki yana ta'lim muhitini boshqarish jarayonini takomillashtirish orqali ham erishish mumkin.

Ekologik madaniyatni faoliyatni tashkil etishning maxsus shakli sifatida bilim, qobiliyat, ko'nikma, qadriyat yo'nalishlari asosida shakllantirish ekologik tarbiyaga bo'lgan ehtiyojni belgilaydi. An'anaviy o'quv mashg'ulotlari, amaliy mashg'ulotlar va mavzuga oid suhbatlar ham ekologik madaniyatni tarbiyalash shakli bo'lib xizmat qiladi [9].

Nazariy va amaliy bilimlarni o'zlashtirish jarayonida talabalarda tabiatga yaxlit munosabat, o'zining kasbiy faoliyatiga mas'uliyatli munosabat va o'zlarini tabiatning bir qismi sifatida hissiyot rivojlanadi. Ekologik madaniyat darajasi – tarbiya natijasining aksidir [10]. Bo'lajak muhandis nafaqat ekologik jihatdan bilimli bo'lishi, balki yana ekologik madaniyatning tashuvchisi, ekologik jihatdan kompetent ham bo'lishi kerak [11,12].

Ekologik jihatdan bilimli mutaxassisni tayyorlashning yaxlit jarayonini bosqichlarga ajratish shartlidir, qobiliyat va ko'nikmalarni shakllantirish bilimlar tizimining sifat jihatidan o'zgarishi bilan birga boradi va ekologik dunyoqarashni shakllantirishga yordam beradi, bilimlarning kerakli darajasiga erishish esa ularni kasbiy faoliyatda qo'llashni talab qiladi.

Uzluksiz kasbiy-shaxsiy ta'lim modeli amaliyotda qo'llanildi. Tajribada 12 ta guruh talabalari ishtirok etishdi. O'qishning butun davri davomida talabalar asosiy ta'lim bilan birga kasbiy yo'naltirilgan ekologik bilimlarga ham ega bo'lishdi. Ma'ruzalarni o'qish laboratoriya mashg'ulotlarini o'tkazish bilan birlashtirildi. Bilimlarni o'zlashtirish darajasi va sifati ustidan doimiy nazorat olib borildi. Ishlab chiqilgan baholash mezonlari bitiruvchi mutaxassisning ekologik kompetentligini baholashga yordam berdi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, ishlab chiqilgan modelni amaliyotda qo'llash uning samaradorligini namoyish qildi. Talabalarning yakuniy test sinovlari va so'rovlari ekologik kompetentlik oshganligini va o'quv natijalaridan qoniqish hosil bo'lganini ko'rsatdi.

Foydalanilgan adabiyotlar

Олимов, К. Т., Назимова, Ф. Р., & Алимов, А. А. (2012). Личностно-деятельностно-

ориентированные технологии в непрерывном профессиональном образовании. Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития, 10(2), 219-221.

Olimov, K. T., Khimmataliev, D. O., Ashurova, S. Y., Gaffarov, F. H., & Karimova, N. N. (2020). Competent training of future specialists on the basis of acmelogical approach. *Journal of Critical Reviews*, 7(15), 2476-2483.

Abdurasulovich, K. J., Abdurasulovich, K. O., Yangiboevich, K. M., Anvarovich, A. A., & Xolmurodovich, G. A. (2020). Opportunities and results to increase the effectiveness of multimedia teaching in higher education. *Journal of Critical Reviews*, 7(14), 89-93.

Олимов, К. Т., Гаффаров, Ф. Х., & Расулов, А. А. (2015). Регистрация качества эффективности учебников по специальным дисциплинам профессионального образования. *Молодой ученый*, (10), 1244-1246.

Anvarovich, A. A., & Faxritdinova, T. S. (2021, October). FOREIGN EXPERIENCES IN MODERN TEACHING OF SPECIALTIES IN ENGINEERING. In *Archive of Conferences* (pp. 192-198).

Olimov, K. T., Sayfullaeva, D. A., Khimmataliev, D. O., Ashurova, S. Y., & Gaffarov, F. H. (2019). Teaching Special Subjects for Students with Disabilities in Preparation for the Profession by Using Innovative Educational Technologies. *International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering (IJITEE)*, 9, 425-429.

Alimov, A. A., Olimov, K. T., & Gaffarov, A. K. (2018). Preparing Future Teachers of Vocational Education for Innovative Activity in Uzbekistan. *Eastern European Scientific Journal*, (2).

Abdurasulovich, K. J., Anvarovich, A. A., Mamatkulovich, Y. U., Yangiboevich, K., & Sobirovna, M. M. (2020). The advantages of the methodology of preparing students for innovative activity on the basis of visual teaching of special disciplines. *Journal of Critical Reviews*, 7(14), 1244-1251.

TAMOYILLARI, B. A. O. D. MASOFAVIY TA'LIM ORQALI UMUMKASBIY VA IXTISOSLIK FANLARINI KOGNITIV-VIZUAL YONDASHISH ORQALI, TALABALAR.

Olimov, K. T., Tulaev, B. R., Khimmataliev, D. O., Daminov, L. O., Bozarov, D. U., & Tufliyev, E. O. (2020). Interdisciplinary integration—the basis for diagnosis of preparation for professional activity. *Solid State Technology*, 246-257.

Alimov, A. A., Savrieva, I. B., & Amonov, E. I. (2019). METHODS OF IMPROVING THE QUALITY OF TRAINING OF QUALIFIED ENGINEERING STAFF ON THE BASIS OF PERSONALITY-ORIENTED INNOVATIVE TECHNOLOGIES. *Информация и образование: границы коммуникаций*, (11), 76-78.

Олимов, К. Т., Гаффаров, Ф. Х., & Расулов, А. А. (2015). Регистрация качества эффективности учебников по специальным дисциплинам профессионального образования. *Молодой ученый*, (10), 1244-1246.